

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента

Іванцова Володимира Олександровича

на дисертацію Рубаненко Алли Миколаївни

«Адміністративно-правові засади відповідальності іноземців та осіб без громадянства», яка подана на захист до разової спеціалізованої вченої ради у Сумському державному університеті на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з планами відповідних галузей наук. З часів відновлення державності України розвиток спроможностей сектору безпеки і оборони не був серед пріоритетів політичного керівництва держави. Впровадження ефективного інтегрованого управління кордонами та збалансованої міграційної політики є одними з найважливіших завдань сьогодення у зв'язку з війною в Україні та поширенням російської агресії в європейському регіоні. Наразі Україна перебуває у загостреній безпековій ситуації. Для цього в першу чергу необхідно переглянути підходи до забезпечення безпеки державного кордону та дотримання встановленого міграційного режиму. Незважаючи на значну кількість законодавчих актів з цього питання, правове регулювання адміністративно-правового режиму перебування іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні має певні недоліки, одним із яких є недосконалість окремих правових термінів та понять, що вживаються у відповідних нормативних актах. У результаті дослідники не мають одностайної точки зору щодо їх тлумачення. Окремо слід наголосити, що проблематичним є також нечітке розуміння поняття та змісту адміністративно-правового режиму іноземців та осіб без громадянства. Вказане яскраво демонструє актуальність обраної тематики.

Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідної теми Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової систем України» (номер державної реєстрації 018U001317).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, полягає у тому, що у дисертації на підставі дослідження значної кількості законодавчих актів та літературних джерел сформульовані основні положення щодо адміністративно-правових засад відповідальності іноземців та осіб без громадянства.

Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб, ґрунтуючись на аналізі законодавства України, міжнародних нормативно-правових актів, судової практики, правової доктрини, визначити сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад відповідальності іноземців та осіб без громадянства, а також на основі опрацювання вітчизняного досвіду і позитивних практик зарубіжних держав виявити недоліки й прогалини в законодавстві та з'ясувати перспективи його вдосконалення.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук. Нормативною основою дослідження є Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, кодифіковані нормативно-правові акти, закони та підзаконні акти, нормами яких прямо чи опосередковано визначено адміністративно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Інформаційну й емпіричну основу дослідження становлять судова практика, довідкові видання, статистичні матеріали, а також власний практичний досвід роботи.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертаційна робота є одним із перших комплексних досліджень, яке, ґрунтуючись на нормативно-правових актах вітчизняного й зарубіжного

законодавств, наукових здобутках учених різних часів, є комплексною спробою визначити сутність і особливості адміністративно-правових засад відповідальності іноземців та осіб без громадянства, а також, ураховуючи вітчизняний досвід і досвід зарубіжних країн, виокремити й запропонувати перспективи вдосконалення національного законодавства. У результаті проведеного наукового дослідження сформульовано й обґрунтовано низку положень і висновків теоретичного та практичного спрямування, серед яких важливо відзначити наступні.

На основі практики Європейського суду з прав людини визначено найбільш поширене порушення прав і свобод іноземців та осіб без громадянства на території України, а саме : порушення частини першої статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якою нікого не може бути позбавлено свободи, крім випадків і відповідно до процедури, встановленої законом; наголошено, що в Україні справи щодо перебування іноземців або осіб без громадянства на території України вважаються незначними, хоча вони зачіпають права людини, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, тому трапляються випадки, коли людей затримують із сумнівних причин до ухвалення рішення про депортацію (с. 129).

Запропоновано впорядкувати систему адміністративних стягнень, що можуть застосовуватися до іноземців та осіб без громадянства викладенням частини 3 статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення в такій редакції: «Адміністративними стягненнями, що застосовуються до іноземців та осіб без громадянства, крім викладених у частині 1 цієї статті, є адміністративне видворення за межі України, повернення до колишнього місця проживання, скорочення терміну перебування за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок (с. 118).

Акцентовано, що, незважаючи на те, що важливим напрямом удосконалення адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства є поглиблення співпраці з Європейським Союзом, все ж, трансформуючи національне право під європейські стандарти не варто вдаватися до «сліпого запозичення», зокрема, понятійно-категоріального апарату, більш доцільним є запозичення «духу закону» та адаптація його до суспільного ладу, особливостей культурного й історичного розвитку українського суспільства (с. 134).

Запропоновано вдосконалити адміністративну відповідальність іноземців та осіб без громадянства за допомогою забезпечення належної організації системи процесуальних норм, що визначають порядок притягнення до адміністративної відповідальності саме цієї категорії осіб (с. 140).

Також у роботі містяться положення, що були вдосконалені, серед яких 1) підхід, згідно з яким основною метою стягнення є не тільки кара винного, адже, у сучасному правозастосуванні ми повинні «відійти» від радянської каральної та осудливої системи. Сучасна система застосування стягнень є поліструктурною, оскільки вміщує кілька елементів: покарання, перевиховання та здійснення превентивних заходів; 2) визначення поняття «адміністративна відповідальність іноземців та осіб без громадянства», під яким пропонують розуміти правовий інститут, що ґрунтується на конкретних приписах адміністративного права, має регулятивний та/або охоронний зміст та виражається в додержанні правових правил поведінки в контексті недопущення їх порушення чи застосуванні розумного примусу до правопорушника (тобто виникнення для особи негативних наслідків за вчинення порушення норм адміністративного права); 3) структура елементів правового статусу іноземців та осіб без громадянства за допомогою доповнення їх правовим режимом, яким є сукупність правових засобів і методів, що

використовуються в конкретній сфері суспільних відносин та забезпечують дію правового регулювання.

Значення для науки і практики отриманих результатів

Одержані в процесі дисертаційного дослідження А. М. Рубаненко результати можуть бути використані для удосконалення процесу притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства. Сформульовані й обґрунтовані в дисертації висновки та положення можуть бути використані в науково-дослідній сфері – положення та висновки дисертації є основою для розробки подальших напрямів удосконалення адміністративно-правових засад відповідальності іноземців та апатридів в Україні.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підставу для твердження, що вона характеризується логічним і чітким змістовим наповненням, науково коректними та переконливими висновками. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків до розділів та загальних висновків і списку використаних джерел.

У першому розділі дисертації «*Теоретико-правові засади дослідження адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства*» досліджено поняття та елементи правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні, охарактеризовано методологічні засади дослідження та з'ясовано місце адміністративної відповідальності в правовому статусі іноземців та осіб без громадянства.

Другий розділ дисертаційного дослідження «*Адміністративна відповідальність іноземців та осіб без громадянства*» присвячено: правовому аналізу правопорушень, суб'єктом яких є іноземці та особи без громадянства та характеристиці адміністративно-правових санкцій, застосовуваних до іноземців та осіб без громадянства;

У третьому розділі «Система заходів удосконалення адміністративно-правових засад відповідальності іноземців та осіб без громадянства» дисертантом узагальнено зарубіжний досвід відповідальності іноземців та осіб без громадянства; проаналізовано практику Європейського суду з прав людини щодо юридичної відповідальності іноземців та осіб без громадянства; визначено напрями вдосконалення адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Позитивно слід відмітити кількість наукових публікацій автора та апробацію результатів дисертаційного дослідження. Результати дисертації висвітлено у 5 публікаціях, серед яких 3 статті написані у співавторстві у наукових фахових виданнях України та 4 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Оформлення дисертації відповідає вимогам, які висуваються до такого виду робіт у наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою у науковому стилі.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Алли Миколаївни Рубаненко слід звернути увагу на деякі спірні, дискусійні положення і висловити окремі зауваження, як підґрунтя для обговорення під час захисту:

1) у тексті дисертаційного дослідження здобувачка здійснює аналіз складу адміністративного правопорушення – порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні й транзитного проїзду через територію України. При цьому вона торкається питання «іммунітету» для іноземців (с. 71). Водночас викладає його досить лаконічно. Тому, під час публічного захисту хотілося б, щоб Алла Миколаївна

деталізувала сутність «іміунітету» для притягнення іноземців до адміністративної відповідальності;

2) Алла Миколаївна розкриває зміст всіх стягнень, які можуть бути застосовувані до іноземців та апатридів. Серед них і адміністративний арешт. Хотілося б, щоб авторка більше уваги приділила питанню необхідності правового забезпечення порядку практичної реалізації цього стягнення (с. 86);

3) у дисертації авторка використовує поняття «поліаспектний підхід» юридичної відповідальності (с. 42). Проте належним чином не розкриває його зміст, що потребує свого додаткового висвітлення під час публічного захисту;

4) у дисертації розглядається питання відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України (с. 77). Однак, авторка залишає поза увагою питання співвідношення адміністративної та кримінальної відповідальності за вказану дію (діяння). У результаті під час публічного захисту хотілося б почути критерії розмежування зазначених видів юридичної відповідальності.

Втім, зроблені зауваження і висловлені побажання носять в більшій мірі дискусійний, уточнюючий і не суто принциповий характер, в своїй сукупності не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, не перекреслюють отриманого доробку автора, не заперечують самостійності дослідження і не дають підстав для сумнівів щодо належних позитивних якостей даної роботи.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Під час вивчення тексту дисертації та наукових праць Алли Миколаївни Рубаненко фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Її дисертація є самостійною, оригінальною науковою працею.

Висновок. Викладене дає підстави для остаточного висновку про те, що дисертація на тему «Адміністративно-правові засади відповідальності іноземців та осіб без громадянства», яка підготовлена за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам наказу «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (зі змінами та доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка – Рубанено Алла Миколаївна, заслуговує на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

**Професор кафедри поліцейської діяльності
та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

Володимир ІВАНЦОВ

